

Иван КАТАРЦИЕВ

РЕЗОЛУЦИЈАТА НА КОМИНТЕРНАТА ОД 1934 ГОДИНА И МАКЕДОНСКИОТ НАЦИОНАЛЕН ИНДИВИДУАЛИТЕТ

Сврзана со интересите за заштитата на придобивките од Октомвриската револуција, т.е. на СССР, една од основните задачи на Коминтерната по нејзиното основање¹⁾ била да ги мобилизира сите прогресивни сили против капиталистичката реакција и нејзините намери за рушење на првата земја на социјализмот. На Балканот за таа цел Коминтерната, врз традициите на федерацијата на балканските социјалистички партии, ја создаде Балканската комунистичка федерација.²⁾ Нејзината основна задача била идејно и организационо, во духот на болшевизмот, да ги организира балканските комунистички партии, да ги оспособи да станат предводници на прогресивните сили во борбата против буржоаскиот систем, за рушење на последиците од Првата светска војна, особено на новосоздадената Кралевина на Србите, Хрватите и Словенците.

Коминтерната сè до Седмиот конгрес животно била заинтересирана да го направи неспособен и по можност да се ликвидира санитарниот кордон, опкружувањето, околу Советскиот Сојуз во чија-што основа се наоѓала версајска Југославија. Основната стратешка цел на таа политика била разбивањето на кралска Југославија на нејзините составни делови, создавањето на работничко-селски републики и нивното обединување во една федерација на работничко-селски републики на Балканот.

Еден од основните лостови за постигнувањето на таа цел било нерешеното национално прашање на Балканот и посебно

¹⁾ Коминтерната е основана на Конгресот, одржан од 2 до 6 март во Москва во 1919 година. види Први конгрес Треќе интернационале, Рад, 1953 год.

²⁾ Балканската комунистичка федерација е формирана на 15 јануари 1920 година, на конференцијата во Софија. Повеќе види за тоа: Иван Катарциев Време на зреење том. I, Скопје 1977, стр. 321.

во Југославија. Оттука, Коминтерната непосредно, како и преку својата секција Балканската комунистичка федерација, му посветувала огромно внимание на широкиот фронт на национално-револуционерното движење на Балканот и посебно на македонското кое беше едно од најексплозивните и меѓу другото претставуваше еден од факторите за дестабилизација на мирот на Балканот.

Од тие причини Коминтерната, вслушувајќи се во основните стремежи на масите на македонското национално револуционерно движење врз основите на ленинизмот, и практичните решенија во Советскиот Сојуз настојувала да создаде таква платформа која борбата на македонскиот народ (како впрочем и на другите народи) за национално и социјално ослободување ќе ја поврзе со борбата на работничката класа за реализација на своите класни цели и на тој начин ќе ја стави под раководството на комунистичката партија. На тој начин Коминтерната вршела влијание за прогресивното еволуирање на процесот на борбата: ги охрабрувала, поттикнувала и проширивала програмските цели на македонското национално-револуционерно движење во пооктомврискиот период и во исто време вршела притисок врз балканските комунистички партии побрзо да се ослободуваат од баластот на буржоаскиот национализам, кој во поглед на македонскиот национален идентитет беше фатил длабоки корени како и од политиката на секташтвото, за широко отворање спрема национално-револуционерните движења на поробените народи.

Карактеристичен пример во тој поглед претставува резолуцијата на Шестата конференција на БКФ од 1923 година, која потоа доби поддршка на Петтиот конгрес на Коминтерната во 1924 година³⁾, и резолуцијата или решението од 1934 година.⁴⁾

Во науката е познато дека резолуцијата за „Иднината на Македонија и Тракија“ донесена на Шестата конференција на БКФ во 1923 година, позната уште и како „Резолуција по македонското и тракиското прашање“,⁵⁾ е донесена во еден мо-

³⁾ Иван Катарџиев, Време на зреење, I, стр. 308—310.

⁴⁾ Впрочем, засега оваа последна резолуција е позната како: „Положението в Македония и задачите на ВМРО (Обединета). Една резолуција на ЦК на ВМРО (Об). Македонско дело, год. 8, бр. 185, април 1934 год. стр. 1. Истата е објавена и во *Balkan. Korrespondenz, god. III, br. 3* сд 30. V 1934, стр. 90—91, под наслов: *Die Lage in Macedonien und die Aufgaben der JMRO (Vereinigte). Resolution des Zentralkomitees der inneren Mazedonischen Revolutionären Organisation (Vereinigte)* (Положбата во Македонија и задачите на ВМРО (Обединета) Резолуција на Централниот комитет на Внатрешната македонска револуционерна организација (обединета).

⁵⁾ Резолуција о Македонском и Тракиском питању. Под овој наслов е прифатена на Третата земска конференција на КПЈ 1924 година. Види Историски архив КПЈ том II, Београд 1949, стр. 74/75.

мент на заострување на револуционерната криза на Балканот во која македонското национално револуционерно движење претставуваше снажен фактор. Резолуцијата имаше за цел да создаде основа за привлекување на организацијата на Тодор Александров и на другите теченија во македонското национално-револуционерно движење за тесна соработка со балканските комунистички партии, а пред сè со КПЈ, КПБ и КПГ. Во тој период македонското национално револуционерно движење претставуваше снажен субјект во односите на Балканот за чијашто соработка беа заинтересирани сите тогашни фактори во балканската политика, вклучително и Коминтерната.

За разлика од таа, Резолуцијата од 1934 година за „Положбата во Македонија и задачите на ВМРО(об), „објавена како резолуција на ЦК ВМРО(об), е донесена во изменети историски околности во однос на македонското национално-револуционерно движење. Во Македонија не постои таква снажна организација како во 1923 година, не постои вооружена сила способна да биде употребена во еден револуционерен заплет. Подложен на жесток политички притисок во сите три дела на Македонија, македонскиот народ бил принуден на привремено повлекување во кое основно било борбата за егзистенција, за физички опстанок. Самото национално-револуционерно движење во неговиот класичен облик веќе не постоело. Десната фракција се фашизирала и деградирала во егзекутор на најреакционерните кругови на бугарската буржоазија, а делум и на другите грчката и српската. Поради секташтвото и комунистичките партии левицата била разбиена и дезориентирана. Поради сите тие околности, резолуцијата од 1934 година честопати се третира како авторитарен кабинетски (бирокуратски) продукт, кој со неколку потези на перото создал нова нација на Балканот. Тој момент особено трајно е присутен кај бугарската публицистика, која токму и поради тоа со сите сили настојува да го одбегне, да го прескокне, а кога веќе не може, го подлага на критика како лево секташтво и со тоа го анатемисува и отфрла.

Нема сомневање дека во односот спрема оваа резолуција се чувствува атмосферата на времето, кога е донесена, атмосферата на светост и страхопочитување кон сите акти и директиви на Коминтерната. Впрочем, поинаку и не можело да биде. Комунистичките партии биле нејзини секции. Таа положба претпоставувала беспоговорно извршување на донесените решенија. Оттука и појавата оваа резолуција да се третира како преломен акт во дефинирањето и признавањето на карактеристиките на македонскиот национален индивидуалитет.

Оваа резолуција навистина придонесе да се потисне донекаде жилавиот национализам во средините на бугарското работничко движење, ги охрабри оние прогресивни средини во тоа движење кои се залагаа за раскинување со големобугарскиот шовинизам, а со тоа во многу нешта им помогнала на ма-

кедонските кадри од ВМРО(Об) и редовите на БКП да дадат полет на своите национални чувства без страв од анатема. Меѓутоа, во својата суштина оваа резолуција не беше никакво кабинетско недонесче, туку акт којшто ја визирише реалноста во Македонија и кој со самото тоа покажуваше колку Коминтерната непосредно го следеше развојот на македонското национално-револуционерно движење и колку беше заинтересирана за него, и другите национално-револуционерни движења и неговото придобивање за единствениот револуционерен фронт на борбата против капитализмот.

Речено е погоре дека македонското национално-револуционерно движење во триесетите години на овој век веќе не беше таква организирана материјална сила како што беше по 1920 година. Меѓутоа, иако во тој период на развој во организационен поглед македонското национално-револуционерно движење во однос на 1921—24 година означуваше опаѓање, во идеонерно движење во триесетите години на овој век веќе не беше и национален поглед тоа бележеше не само консолидирање на развиеното национално сознание туку и негово натамошно јакнење и збогатување на формите на изразување. Покрај сите зла постојните државни структури со својата политика на асимилација на македонскиот народ објективно влијае за градењето на неговата внатрешна кохезија, за надминување на вещтачки создадената подвоеност, а оттука и до градењето на неговото единство во борбата против асимилаторската политика на државната потисничка.

За ваквиот развој на свеста и на однесувањето се сретнуваат безброј примери во сите три дела на Македонија. На пример, во една статија, во која се слика положбата во Вардарскиот дел на Македонија по повод 15 години од воспоставувањето на големо-српската власт во неа, се наведува како типична следната информација за положбата во Битола:

„Тоа што претставува особен интерес за Битола тоа е насроението меѓу разните народности. Таму, освен Македонците (кои сосема не се чувствуваат Срби) и кои се мнозинство од населението, живеат исто така Грци, Албанци и Турци. Познато е од минатото непријателството меѓу оние што се бугаризираа и грцизираа, насадувано еднадвор преку бугарските и грчките врховисти. Тоа непријателство повеќе не постои. Разнонационалното население меѓу себе комуницира и меѓу себе зборува на македонско-словенски битолски дијалект и еднакво е незадоволно и ѝржи против белградските окупатори“... „Чувствата на меѓумакедонската солидарност здраво се залегнати особено меѓу младината. Младинците од која и да се националност, пред сè, се чувствуваат Македонци и веруваат во силите на македонскиот народ и во неговото ослободување. Меѓу старите сè уште се наоѓаат луѓе, во чиешто глави се вртат мисли

за ослободување било од Бугарија било од Грција. Тоа се остатоци од полувековна отрова наливана од шовинистичките пропаганди на балканските империјалисти“.⁶⁾

Без оглед на извесни идејни недоследности во оваа информација, кои се типични за правецот на овој весник и за кои ќе стане збор подоцна, таа, како што веќе истакнавме, изразува една типична состојба. Тоа не е период на јавни револуционерни акции, вооружени судири итн. Тоа е период на внатрешно градење на фронтот на национално-револуционерното движење кој се наоѓа под благотворните струи на комунистичкото влијание и кое се изразува низ најразлични форми на културен, социјален план итн. Впрочем, најдобар доказ за тоа претставуваат политичките акции на друштвото Вардар, МАНАПО и др. во следната 1935 година.

Во егејскиот дел на Македонија македонското национално-револуционерно движење ги изразува истите карактеристики на борбата, иако се наоѓа во други политички услови во Грција. Тоа е борба за правото на слободна употреба на својот македонски јазик, односно на националната самобитност на македонскиот народ, борба за подобрување на економската положба на македонските селани, за добивање земја.

Веќе во 1932 година органот на КПГ „Ризоспастис“ бележи дека во селото „В’мбел, Костурско биле претепани 10 души до плукање на крв, бидејќи пееле на нивниот јазик. Истото стана и во селото Апоскеп затоа што селаните го празнувале 1 мај со национално-ослободителни песни и со химната на Интернационалата преведена на македонски јазик“.⁷⁾

Во триесеттите години на овој век во егејскиот дел на Македонија, особено во нејзиниот западен дел Леринско, Костурско, Воденско, започнува еден афирмативен процес во изразувањето на македонската национална самобитност. Упорно, систематски, без оглед на грубоста на политиката за денационализација и асимилација, без оглед на притисокот на полициската тортура, тој е во постојана еволуција во ширина и длабочина. Речиси го зафаќа целото македонско население и се изразува низ најразлични форми: преку определувањето за политиката на Обединетиот фронт раководен од КПГ, во чија програма се наоѓала паролата за самоопределување, преку, како што вели дописникот на „Ризоспастис“ Контос, „настојчивото

⁶⁾ М. Петнаесет години робство. Македонска борба, год. I, бр. 1 (S) 15. II 1934 година стр. 2. Се разбира, ова е само едно сведоштво, едно сознание стекнато низ набљудување и контакт за длабочината на националното чувство, за неговото природно непринудено изразување. Богатството на формите низ кое тоа се манифестирало во вардарскиот дел на Македонија не е потребно да се наведува.

⁷⁾ Со Македонците во Македонија. Еден народ што е измачен од грчките анданти бугарските комити — како насилствено се грцизираат македонските населенија. Rizospastis од 24 и 25. XI 1932 година.

зборување на својот македонски јазик“, преку тоа што со „гордост ја облекуваат својата македонска носија“,⁸⁾ преку упорното потврдување пред органите на големогрчкиот режим на својата национална припадност: „Македонец сум и ќе умрам Македонец. Не сум ниту Бугарин ниту комита“,⁹⁾ преку отпорот на нови колонизации на режимски луѓе со цел за натамошно зголемување на грчкото население во селата и за разбивање на постигнатото единство меѓу македонците и просфигите итн. Тоа е време кога борбата за слободна употреба на македонскиот јазик, тивко, без јавни манифестации, без официјални декларации, но решително, храбро, без оглед на режимската големогрчка тортура станува општонародно движење во егејскиот дел на Македонија, особено во нејзините западни области.

Положбата во пиринскиот дел на Македонија била далеку поспецифична отколку во другите два дела на Македонија. Во овој дел од 1927 година била прогласена воена положба со што била задушена политичката активност. Тој бил боиште на најцрната реакција во македонското национално-револуционерно движење. Во него царувала фашистичката банда на Иван Михајлов отворено помагана од големобугарската реакционер-на буржоазија. Од есента на 1924 година сè што било прогресивно, сè што било задоено со идеите на Серскиот револуционерен округ, на Јане Сандански, било подложено на прогон и маскар. Поради тоа политичката активност на прогресивните сили, на оние кои се бореле за афирмација на македонската национална самобитност, за соработка со работничкото движење со комунистите во областа била сосема оневозможена. Прогонетите активисти на македонското прогресивно движење својата дејност ја развивале надвор од пиринскиот дел на Македонија, во пределите на Бугарија. На тој начин таа се одвивала како единствена дејност на емиграцијата и на македонскиот народ во оваа област.

Независно од политичката положба во која се наоѓало македонското национално-револуционерно движење во Бугарија, со оглед на историската традиција, на концентracијата на бројни кадри од револуционерната организација по војните и поделбата на Македонија, меѓу тие кадри и целата емиграција течел длабок процес на идејна и политичка поларизација. И десницата и левицата во македонското национално-револуционерно движење се изложени на длабоки потреси. Фашизираната десница, раководена од Иван Михајлов, во 1928 година се дели на два дела: михајловисти и протогеровисти, кои во борбата за превласт започнуваат меѓусебна самоистребувачка војна.

⁸⁾ Во селата на Лерин царува камшикот. Македонци сме а не комити. Rizospastis, бр. 766 од 24. X 1933 год.

⁹⁾ Н. Контос, Од селата на Лерин кон Костур. На секаде терор. Македонец сум и ќе умрам Македонец. Не сум ниту Бугарин ниту комита. Rizospastis, бр. 767 од 25. X 1933 год.

Левицата од средината на ВМРО(Об) во 1929 година исто така се дели на две групи: на Виенска, цврсто поврзана со Балканската комунистичка федерација, односно со Коминтерна и на Цариградската позната како националистичка федеративна група.¹⁰⁾ Покрај тоа, прогресивното македонско движење организационо било поврзано и преку „Времениот централен акционен комитет на македонското прогресивно движење“, кој како легален облик на дејствување се појавил по 1928 година. Како што се тврди, тој „добил реална форма и содржина во поглед на Петричко и Бугарија по настаните од 1928 година. Тогаш за него се создаваат поволни објективни услови за развивање на неговите сили и за изградување на теоријата и практиката на неговото организационо постоење.“¹¹⁾

Постојаното зајакнување на дејноста на левицата го предизвикало заострување на прогоните на власта и теророт на михајловистите. Покрај затворањата на активистите на левицата, повеќе нејзини истакнати претставници како Христо Трајков, Димитар Сурлев, Божидар Митрев, Христо Хролев, Симеон Кавракиров, биле убиени.¹²⁾

Без оглед на сето тоа по 1930 година во средината на македонската прогресивна емиграција започнала дискусија за „етничко-националната база“ на македонското национално-револуционерно движење. Враќајќи се назад во овие дискусии мнозина сметале дека една од слабите страни на минатите борби на македонското ослободително движење се состоела во тоа што во него била преобладавајќа „политичко-револуционерната база и дека сите цели поставени во разните моменти во нашата историја се обословуваа предимно од политичкиот момент“.¹³⁾ Без оглед на тоа што оваа констатација е предимензионирана како резултат на непознавањето на многостраноста на револуционерните борби на македонскиот народ, факт е дека таа има своја реална историска тежина за извесни кругови од македонското национално-револуционерно движење. Таа во исто време овозможува полесно да се објасни и влијанието на бугарската пропаганда во македонското движење дури и во неговиот најпрогресивен дел. Имено тој недостаток „бил причината за тоа нешто што куцаше (во минатите револуционерни борби б.м.) и нè натера нас комунистите од Обединетата да дојдеме до идејата да го поставиме етничкото прашање“.¹⁴⁾

¹⁰⁾ Иван Катарџиев, Време на зреење II, Скопје 1977, стр. 82.

¹¹⁾ На борба! весник „Македонска борба“ год. I, бр. 1 15. II 1934, год. стр. 1.

¹²⁾ Димитар Митрев, Пиринска Македонија во Борба за национално ослободување, Скопје 1950 стр. 236.

¹³⁾ Алексо Мартушков, Моето учество во револуционерните борби на Македонија, Скопје 1854, стр. 364.

¹⁴⁾ Исто.

По сè изгледа дека дискусијата во круговите на левицата околу етничкиот, т.е. националниот карактер на македонскиот народ и борба, била жестока. Говорејќи за ова прашање Ангел Динев вели: „во 'Обединетата' на бројни седници се расправаше за националното прашање. На едно такво заседание се постави прашањето за разјаснување на етничката битност на македонскиот народ и прашањето дали македонскиот народ од Пиринска Македонија се наоѓа под национален гнет. Така поставени овие две прашања многу придонесоа за научното, политичкото и револуционерното разјаснување на македонското прашање“.¹⁵⁾

„Си спомнувам“, продолжува Динев, „сите што присуствуваа, се согласија со ставот дека Македонците се одделен народ и дека македонскиот народ од Пиринска Македонија се наоѓа под национален гнет“.¹⁶⁾

Повеќе и поцелосно за содржината на оваа дискусија, за аргументацијата во врска со постоењето на Македонците како самостојна словенска нација, а респективно на тоа и за постоењето на националниот гнет во пиринскиот дел на Македонија, може да се види од статијата „Национално колонијалниот гнет во Петричко“, објавено во бр. 21 на весникот „Македонско Знаме“ од Васил Атанасов. Во статијата пишува:

„Поради сличноста на македонскиот јазик во Македонија, што е под бугарска власт, не се чувствува толку болно асимилаторството како што тоа се чувствува во Македонија под грчка и српска власт. Тоа, меѓутоа, не значи дека во петричкиот крај сосем нема асимилаторство. Напротив, овде со него се отиде толку далеку што дури во сознанието на многу Македонци беше залегнало убедувањето дека Македонците се Бугари и според тоа за петричкиот крај (збор е за цела Пиринска Македонија која долго во Бугарија била организирана како Петрички округ б.м.) не може да се говори за асимилаторство и воопшто за национален гнет. Најголемата, штета што на македонскиот народ и на неговата ослободителна кауза му ја нанесоа старите врховисти, се состои во тоа што тие активно ја спроведуваа политиката на бугарскиот врховизам за асимилирање на Македонците преку големобугарските училишта, цркви весници и клубови во Македонија уште под турска власт, како и преку навлегувањето во неа на врховистички чети за бугаризирање на македонското население. Таа стара политика, која и денес продолжува, имаше и има за цел да ги натера македонските словени да се чувствуваат Бугари, а не словенска македонска нација и да им го даде моралното право на бугарските империјалисти да ја окупираат цела Македонија, против ор-

¹⁵⁾ Ангел Динев, Бугарската работничка партија (К) пред судот на историјата за измена на марксизмот-ленинизмот по националното прашање и по прашањето на федерацијата на Балканските народи ракопис. Архив на МАНУ — фонд Ангел Динев кут. II, стр. XII/43.

¹⁶⁾ Исто, стр. XII/44

ганизирањето на македонскиот народ во Македонска народна република. И денес во Петричко младината е принудена да се учи на бугарски, а не на македонски јазик, на големобугарска училишна програма наместо на македонска со историјата и економијата, со борбите и стремежите на македонскиот работен народ за национално-политичко ослободување.

Поради бугарската асимилаторска политика, што многу ревностно се спроведува насекаде во Македонија, македонските словени сè уште не го доразвиле својот јазик до еден обработен литературен македонски јазик и се принудени да се служат во литературата и печатот со најблискиот до македонскиот јазик — со јазикот на Бугарите¹⁷⁾

Всушност, дискусијата околу прашањето за тоа дали Македонците претставуваат самостојна словенска нација или не, открива дека дошло до нова поларизација во редовите на 'Обединетата' во Бугарија, а според тоа и до нови отпадништва. Десната група во неа, на чело со Васил Хаџи Кимов кој бил член на Обласното раководство, се издвоила од Организацијата.

Коминтерната, балканските комунистички партии и односот спрема македонската национална самостојност

Повеќе од очигледно е дека македонскиот национален развој, македонското национално-револуционерно движење, македонската национална мисла воопшто во трите дела на поделена Македонија, како и меѓу македонската емиграција и тоа не само во Бугарија, и покрај сите режимски притисоци и денационализаторски политики, и покрај сите отпори, опортунизми и недоразбирања во самото движење, во триесеттите години на овој век навлегува во фаза на дефинитивно прецизирање на својата национална политичка програма на национален (културен) економски (социјален) и државно-политички план како самостоен национален субјект на Балканот.

Веројатно не е потребно да се нагласува дека заслугата за таквиот развој на македонското национално-револуционерно движење му припаѓа, пред сè, на работничкото движење и комунистичките идеи кои фатија длабок корен во Македонија.

Во исто време заслужува да се истакне дека таквиот развој на македонското национално-револуционерно движење имаше своја специфична тежина врз формирањето на ставовите на балканските комунистички партии во однос на него. Притоа, веднаш треба да се нагласи дека тој однос беше условен од политичките позиции во кои конкретно се наоѓаше секоја балканска комунистичка партија, како и од притисокот што врз

¹⁷⁾ Ратов, Политички идиотизам. Македонска борба, год. I, бр. 5, 13. V 1934 год. стр. 2.

нив го вршеше Коминтерната посмело да се ослободуваат од својот секташки однос спрема национално-револуционерното движење, во тој однос и спрема македонското, да навлегуваат во него и со тоа да го шират фронтот на борбата против буржоазијата.

Во овој поглед Коминтерната доследно се држела до својата политика спрема национално-револуционерното движење, а особено за соработката со македонското, што ја спроведувала преку БКФ до триесеттите години на векот.

Нема сомневање дека, како и порано така и сега, еден од основните фактори за покренувањето на оваа дискусија била потребата од поцврсто поврзување на борбата на национално потиснатите народи со борбата на работничката класа. Во македонскиот случај овој факт, врз основа на осознаената суштина на македонскиот национален проблем, имал не само принципиелен туку и конкретен политички аспект: признавање и прифаќање на националната самобитност на македонскиот народ, ослободување од заблудите, напуштање на политиката на опортунизам во тој поглед, а со тоа создавање можности за зајакнување на македонскиот национален фронт во трите дела на поделена Македонија во тесна врска со комунистичките партии и другите прогресивни движења.

Според Димитар Влахов, решението за отпочнувањето на дискусијата „по нашето македонско прашање“ дошло од „Извршниот комитет на Комунистичката Интернационала“.¹⁸⁾

Прашањето за тоа, вели Влахов, веќе било зрело. Прашањето за „формирањето на македонската нација и за евентуалното разработување на литературниот македонски јазик се подигнуваше веќе меѓу самите Македонци во земјата“.¹⁹⁾ Тоа вршело притисок врз балканскиот секретаријат при КИ да го изнесе своето мислење.

Се сметало дека прашањето требало да се изнесе на поширока дискусија во круговите на Коминтерната. Меѓутоа, пред да се организира таква дискусија, проблемот, според она што го вели Влахов, бил разгледуван во потесното раководство на КИ, кое не само што се договориле за организирањето на дискусијата, која имале намера да ја одржат, туку изработило и свое гледиште по „прашањето за македонската нација“. Во врска со тоа, раководство, „го натоварило балканскиот секретаријат да изработи соодветна резолуција“. Раководителот на балканскиот секретаријат Полјакот Валецки задолжил еден свој сонародник, кој со помошта на Влахов ја напишал резолуцијата во врска со „македонскиот проблем“. Потоа било организирано собрание во просториите на Коминтерната на „балканските комунисти“, кои се наоѓале на студии во „КУМС“ или

¹⁸⁾ Димитар Влахов, Мемоари, Скопје 1970, стр. 356

¹⁹⁾ Исто, стр. 357

во Лениновата школа и други што престојувале во Москва. „Од југословенските другари, вели Влахов, присутен бил Родољуб Чолаковиќ“.²⁰⁾

Од бугарските комунисти, коишто присуствувале на советувањето, особено бил активен Гаврил Генов од Берковско, кој во својата дискусија ја поткрепил тезата за постоењето на македонската нација и барал од балканските комунисти да „го укажат нужното содејство за олеснување и потпомагање на нејзиниот понатамошен развико“.²¹⁾ На ова советување, на кое присуствувале членовите на КИ и зеле учество во дискусијата била прифатена последната резолуција „која ние ја објавивме во „Македонско дело“ во 1934 година, вели Влахов.“²²⁾

Влахов во своите спомени се задржува само на оној дел од активноста на КИ што се однесува на донесувањето на споменатата резолуција. Меѓутоа, во случајот не се работело само на донесувањето на една резолуција туку за изградувањето на една политика која во идната дејност ќе стане задолжителна за сите комунисти. Од овој момент претставниците на КИ ќе почнат да вршат постојан притисок врз балканските комунистички партии за отворање спрема национално-револуционерните движења на Балканот и особено спрема македонското. Во исто време таа активно ќе се ангажира за натамошното прецизирање на националниот, идејно-политичкиот и организациониот лик на Обединетата.

Се чини дека во прв ред таа своето внимание ќе го концентрира врз работата на балканските комунистички партии, како фактор од кој најмногу зависел развојот и закрепнувањето на револуционерното движење и особено привлекувањето за соработка со македонското, а и со другите национално-револуционерни движења.

Во зависност од политичките околности, од сопствените можности итн., таа вршела притисок за корегирање на политиката на балканските комунистички партии спрема македонското национално движење, за борба против национализмот во сопствените редови. Така, на Петтиот конгрес на КПГ, одржан во март 1934 година, претставникот на Коминтерната Винклер, меѓу другото, ги критикувал грчките комунисти за нивната работа меѓу националните малцинства. Тој изјавил дека „Партијата не излегла надвор од теоретското признавање на правото на угнетените народи на самоопределување сè до отцепување. Партијата треба да развие кампања не само внатре меѓу угнетените национални малцинства туку и внатре меѓу грчкото население околу таа важна парола“...

²⁰⁾ Исто, стр. 357

²¹⁾ Исто, стр. 356

²²⁾ Исто, стр. 357.

„Во револуционерното движење на угнетените националности трудбениците и земјоделците од Грција можат да најдат свој сојузник. Партијата треба да го поткрепи тоа движење. Да го помогне да се организира. Тоа, пред сè, се однесува на македонското движење, кое ја има организацијата ВМРО (Обединета)“.

„Треба да се бориме против употребата на национално-револуционерното движење од буржоаска класа. Тоа се однесува на угнетените малцинства, а посебно на македонското. Поткрепата на национално-револуционерното движење и организациите не значи промена на нашата политичка работа по националните околии. Напротив, развитокот на комунистичката организација ќе го засилува и ќе го осигури револуционерниот карактер на национално-револуционерното движење“.²³⁾

Острицата на критиката и насоката за идната работа на грчките комунисти во средината на угнетениот македонски народ во Грција е сосем јасна: борба против национализмот во сопствените редови, борба за влијание на партијата во редовите на македонското национално-револуционерно движење врз основа не само на поддршката туку и на учеството во катадневната борба заедно со него за извојување на човечките права, а преку тоа и за национална самостојност.

Неколку месеци подоцна, во средината на 1934 година заменик раководителот на Балканскиот земски секретаријат на Извршниот комитет на Коминтерната, Г. Алиханов, ја подложил на критика работата на КПЈ и КП Романија во поглед на работата меѓу угнетените народи. Тој забележува дека во „компактните национални реони како Хрватска, Словенија и Македонија во Југославија... националното движење брзо се развива, а масовните национално-револуционерни организации се слаби, а некаде во цели реони воопшто не постојат“. Тој констатира дека и натаму со борбата на широките работни маси на угнетените националности, со ретки исклучоци како и досега, раководат буржоаските националистички партии“.²⁴⁾

Алиханов сметал дека главната причина за слабата работа на двете апострофирани партии во „националните реони е тоа што тие, КПЈ и КПР, како и нивните масовни организации, уште не знаат да ги искористат националните противречности, националното угнетување... големодржавната шовинистичка политика на буржоазијата и болјарите... за организирање на раководството на масите и угнетените националности“. Тој наве-

²³⁾ Говор на др. Винклер, претставител на Комунистичката интернационала на Петтиот конгрес на Комунистичката партија на Грција. *Rizospastis*, бр. 45/6981 од 25. IV 1934, стр. 2.

²⁴⁾ *Odlomak iz članka G. Alihanova zamjenika rukovodioca Balkanskog zemaljskog sekretarijata Izvršnog komiteta Kominterne, pod naslovom „O organizacionom radu kompartija na Balkanu“ Naše teme, br. 7—8, Zagreb 1977 st. 1631* Статијата е објавена во брошура чија целина не е запазена, па не ѝ се знае насловот.

дува дека меѓу комунистите уште „доволно не се оценува значењето на националното угнетување“ ниту пак „значењето на револуционерните национално ослободителни борби“, дека во „нивните редови уште не е потполно искористен немарниот однос спрема национално-ослободителното движење“ и дека тој однос најчесто се прикрива со „лажни интернационалистички фрази“. Со тоа и се објаснува, вели Алиханов, појавата да се создават национално-револуционерни организации и потоа да се претворат во некои паралелни комунистички организации без врска со широките маси.

Како втора важна слабост на комунистите за застанување во националните области е таа што во „Југославија и Романија партискиот апарат недоволно го нагласува националниот момент“. Во такви услови националните области како Словенија и Хрватска во Југославија каде што постојат партиски организации, партиски печат, комунистичките организации не истапуваат пред масите како комунистички партии на Хрватска или Словенија, туку како компартии на Југославија“. Повикувајќи се на решенијата во СССР, Алиханов сугерира да се постави прашањето за создавањето на КП Словенија и КП Хрватска во рамките на КПЈ како обласни организации“.²⁵⁾

При оценувањето на балканските комунистички партии по националното прашање и пред сè спрема борбата на македонскиот народ за ослободување, што погоре е речено, треба да се води сметка за конкретната позиција на секоја партија.

КПЈ во дадениот период (1934) по ударот на режимот на диктатурата во целина се наоѓала во фаза на консолидација. Уште потешка била ситуацијата и во партиската организација во вардарскиот дел на Македонија. Односот на КПЈ до прогласувањето на Шестојануарската диктатура (1929 г.) по прашањето на националниот индивидуалитет на македонскиот народ и неговата борба за слобода бил во постојана еволуција која го приближувала до суштината на проблемот. Одлуките на Четвртиот конгрес во Дрезден 1928 година во тој поглед се најдобра потврда.²⁶⁾ Се разбира, тоа не значи дека упатената критика во врска со проблемот не била наместо. Секташтвото и доктринерството по ова прашање во овој период имало длабоки корени во редовите на Партијата.

Во 1934 година КПЈ започнала битка за своето организационо и идејно стабилизирање и за проширување на влијанието меѓу работните маси и меѓу национално-потиснатите народи.

Веќе на 30 јули 1934 година, ЦК КПЈ му пишува на С. Прица за „постоењето на принципелната одлука во рамките на КПЈ за создавањето на посебна КП Хрватска и КП Словенија“.²⁷⁾

²⁵⁾ Исто, стр. 1632.

²⁶⁾ Историски архив КПЈ, т. II, Београд 1949, стр. 152—155.

²⁷⁾ Цит. број на Наше теме, стр. 1632.

Во периодот на подготовките за одржувањето на Четвртата земска конференција, органот на ОК и КПЈ за Македонија „Билтен“ ѝ посветува внимание и на борбата на македонскиот народ за ослободување. Во „Билтен“ број 2 донесува мал текст под наслов „Македонското прашање“.²⁸⁾

Повод за овој напис било „затворањето на група младинци Македонци“ и немањето кај „многу другари исправен став по македонското прашање“. Основната поента на освртот е „дека македонското прашање, како и националното прашање воопшто, во епохата на империјализмот... е дел на општото прашање за пролетерската револуција, за диктатурата на пролетаријатот“. Според тоа, се наведува дека борбата на Македонците не може да се третира како „контрареволуција“. Македонците „денеска се угнетувани народ и национално-ослободителното движење на македонските маси насочено против версајска Југославија добива антиимперијалистички карактер“. Се подвлекува дека македонското движење содржи револуционерни можности, кои се од интерес за пролетерската револуција и потребата КПЈ да го помага тоа движење, при што се вели дека основната политика на КПЈ по македонското прашање лежи на болшевичката парола: „Право на народите на самоопределување до отцепување“.

Четвртиот број на „Билтен“, за кој не може да се каже во кој месец во 1934 година е излезен,²⁹⁾ во вториот дел од статијата за „Организационата работа на компартиите на Балканот“, повторно се задржува на македонското национално движење. За таа цел во нешто изменет вид тој ја пренесува статијата на Алиханов. Измената е во тоа што секаде каде се споменуваат Хрватска и Словенија, во веќе погоре цитираниот текст, се заменети со Македонија за да може на крајот да се изведе следниот заклучок: „Крајно е време ЦК КПЈ... да го постави и пресуди прашањето за создавањето на КПЈ на Словенија, КП на Хрватска, КП на Македонија во рамките на КПЈ како обласни организации...“

При подготвувањето на Четвртата земска конференција на КПЈ основна преокупација е реорганизацијата на Партијата, т.е. основањето на КП Хрватска и КП Словенија, а во перспектива основањето и на КП Македонија. Во подготвителниот документ по тоа прашање се вели: „Овие три партии во јавноста нема да настапуваат повеќе како делови на КПЈ, туку како КПХ, КПС и КПМ, имаат свои конгреси, свој ЦК и свои

²⁸⁾ Македонско питање, Билтен бр. 2, Архив на ИНИ, кут. 102, инв. бр. 3256. Бројов е објавен во м. ноември 1934 год.

²⁹⁾ О организационом раду компартија на Балкану (наставак), Билтен бр. 4. Архив ИНИ, кут. 102, инв. бр. 3258.

централни органи. Тие партии остануваат како составни делови на КПЈ, со која раководи заеднички ЦК. Правата на ЦК на одделните партии во партиско-политички поглед остануваат исти, како и на досегашните ПК, но спрема надвор тие настапуваат самостојно“.³⁰⁾

Четвртата конференција на КПЈ, одржана на 24 и 25 декември 1934 година, донесе одлука за основањето на КП Хрватска и КП Словенија, „а во најблиска иднина и КП на Македонија“.³¹⁾

Освен овие одлуки, Четвртата земска конференција во составот на својата конкретна политичка програма се допре до сите актуелни проблеми на денот, а заедно со тоа и до проблемите на национално-потиснатите народи и нивната борба. Таа го осуди потценувањето на револуционерната улога на национално-ослободителните и селските движења и ја истакна задачата Партијата да се избори за сојуз со нив, под свое раководство, во претстојните револуционерни судири како еден од основните услови за нивен успех. Насекаде во решенијата македонскиот народ се третира како одделен национален субјект како Словенците, Хрватите итн.

Конференцијата пред Партијата, покрај општите, ги постави и следниве конкретни задачи за работата во Македонија: „Сестрано помагање на ВМРО(Об), во неа да се приберат најшироките национално потиснати работни слоеви“. „Борба против насилното поробување, за национален јазик во школите, судот и во војската во краиштата населени со Македонци, Словенци, Албанци“ итн.

Најпосле, во духот на општо важечката парола на Коминтерната во тоа време е истакнато барањето „за правото на самоопределување до отцепување на сите поробени народи Хрвати, Словенци, Македонци, Црногорци“, како и за создавањето на „работничко-селски советски влади на Србија, Хрватска, Македонија итн“.³¹⁾

Натамошниот историски развој покажа дека Четвртата земска конференција донесе одлуки со далекосежни последици. Пред македонскиот народ тие отворија широк простор за целосен развој на национално-револуционерното движење во сите негови аспекти, за што тоа ја имаше поддршката на Партијата, а наедно со тоа и на сите прогресивни сили во Југославија што се наоѓаа под нејзино влијание.

Од балканските комунистички партии, кои по силата на сколностите биле должни да го третираат македонското национално прашање како составен дел на својата борба против постојниот капиталистички систем во 1934 година, КПЈ работела

³⁰⁾ 24 и 25 декември 1934. Iz pripremnog dokumenta za četvrtu konferenciju. Naše teme br. 7—8, Zagreb, str. 1634.

³¹⁾ Историски архив КПЈ т. II, Београд 1949, стр. 231

во релативно најдобри политички услови. Таа била легална. Тоа ѝ овозможувало послободно да ја изнесува својата политичка програма и уште повеќе јавно да ги третира постојните актуелно политички проблеми. Еден од тие проблеми било и прашањето на борбата против политиката на експлоатација и денационализација на македонскиот народ, борбата за добивање на економски и национални права.

Сфаќајќи ја сета сериозност на опасноста што доаѓала за демократските сили од офанзивата на фашизмот, КПГ, како што тврди Јосиф Пападопулос, од 1931 година повела борба за создавање на „Народен фронт“, во кој требало да влезат „сите демократски сили како и национално-револуционерни движења“. Таа, вели Пападопулос, започнала да се ослободува од „политичкиот догматизам и да навлегува во периодот на политички реализам“.³²⁾

При спроведувањето на политиката на „реализмот“ КПГ, меѓу другото, била должна да го определи својот став и својата политика спрема борбата на македонскиот народ во егејскиот дел на Македонија за снослив живот, за економски права и за слободно национално изразување. Во овој поглед политиката на КПГ била прилично непостојана. Внимателното следење на документацијата со која располагаме открива елемент на ваква недоследност и непостојаност и во овој период на „реализам“. Дури понекогаш се добива впечаток на расчекор меѓу ставовите донесувани на разните пленуми и ставовите што наоѓале место во партискиот орган „Ризоспастис“. За ваквата дејност дејствувале многу фактори меѓу кои и тактичкиот, кој во условите на политичката атмосфера во 1934 година во Грција не бил на последно место.

Сепак, треба да се констатира дека уште во 1932 година во „Изборниот програм на Обединетиот фронт“ на работниците и земјоделците, се дава „поткрепа на угнетените малцинства, Македонци, Турци, Евреи и Ерменци“. Во програмата се истакнува дека Обединетиот фронт ќе се залага против духовното, политичкото и економското угнетување и погрчување во училиштата, за слободна употреба на мајчиниот јазик во разните институции и судовите; за самоопределување до отцепување итн.³⁴⁾ Ако се суди по она што е пишувано и како е напишано во органот на Партијата „Ризоспастис“, во врска со суштината на националниот индивидуалитет на македонскиот народ, може да се заклучи дека КПГ имала јасно сознание за самостој-

³²⁾ Исто, стр. 254, 262, 264, 265, 266.

³³⁾ Јосиф Пападопулос, Од активност на ВМРО(обединета) во Егејскиот дел на Македонија, Разглед, год. XXI, бр. 1—2, Скопје 1979, стр. 108.

³⁴⁾ Изборен програм на Обединетиот фронт на работниците и земјоделците (Во врска со прашањето за националните малцинства) Neos Rizospastis, br. 340 od 22. VIII 1932, str. 1 (podvlečeno vo originalot).

ниот национален идентитет на Македонците и тоа далеку пред интервенцијата на Коминтерната (1934) по тоа прашање.

Карактеристичен е во тој поглед написот од Македонија, објавен во „Ризоспастис“, во ноември 1932 година, под наслов „Заштитата на националните малцинства“. Прво во статијата се констатира дека „за животот и положбата на македонската нација досега било напишано многу малку“. Понатаму истакнувајќи ја актуелноста на прашањето за грчките комунисти, поради што се наложила потребата за „испитување на положбата меѓу угнетените Македонци“, во статијата во најкуси црти е изнесено педесетгодишното прогонување на македонците од режимите на балканските буржоазии“. Запирајќи се потоа на положбата на Македонците по Првата светска војна, во статијата се вели: „Нивното мачење не заврши. Бугарските комити, верни агенти на бугарската буржоазија, ја продолжија угнетувачката дејност. Исто така фашистите на ЕЕЕ (Национален сојуз на Грција), верни на грчката буржоазија, се појавуваат за да ги зголемат маките на македонскиот народ. Работата е јасна. Грчката, бугарската и српската буржоазија, секоја одделно настојува да ја земе под свое угнетување и грабење македонската нација. Многупати погрешно се зборува за бугарско малцинство во капиталистичка Грција или за грчко малцинство во капиталистичка Бугарија. Тоа не е правилно. Во Македонија под бугарска, грчка и српска власт не постојат ниту Грци, ниту Бугари, ниту Срби. Постојат, се разбира, не зборуваме за оние што во последно време се населија во Македонија, Македонци. Доволна е една обична посета на полињата и планините (Костур, Лерин) за да се сфати тоа. Тој одговор се добива од особините и обичаите кои воопшто не се грчки, ниту бугарски, ниту српски. Природно многогодишните угнетувања од трите буржоазии имаше извесно влијание врз македонскиот народ, но секогаш се разликуваше неговата облека. Исто така нешто одделно е неговиот јазик. Неговиот словенски јазик личи на бугарски, но не е ист. Знаејќи го македонскиот јазик, можеш да се разбереш и со Србите и со Бугарите. На тој јазик зборуваат денес (Македонците), како свој мајчин јазик. Тие друг јазик не знаат. Има многу векови откако се населил словенскиот елемент во Македонија и никој од нив ништо друго не знае освен тоа дека овде се родил и овде ќе умре. И дека не е ниту Грк, ниту Бугарин, ниту Србин. Природно во многу подрачја во Македонија трите капиталистички држави успеаја со оган и железо донекаде да ја испечат свеста на еден дел од населението“ . . . „Првиот заклучок: Не можеме да правиме Грци, Бугари или Срби во Македонија, туку (треба да работиме) со македонскиот народ, со македонските малцинства, кој и покрај сите удари и угнетувања ја одржува својата економска и национална стабилност, својата са-

мостојна култура. Македонскиот народ има и своја национална свест“.³⁵⁾

Настојувајќи што поодблизу да се запознае со животот на Македонците во западниот дел на егејскиот дел на Македонија, во 1933 година редакцијата на „Ризоспастис“ испраќа специјален дописник (Н. Контос) кој објави повеќе дописки од теренот.³⁶⁾ Во нив на објективен начин е опишана тешката положба во која се наоѓал македонскиот народ во рамките на капиталистичка Грција.

Не е потребно одделно да се нагласува објективноста со која „Ризоспастис“ ја согледа националната самобитност на Македонците во егејскиот дел на Македонија. Верно ги пренесува националните аспирации на Македонците и како резултат на тоа во својот број 867 од 8 февруари 1934 година објавил изборни пароли на македонски јазик.

Па сепак и покрај сите позитивни констатации на објавените материјали во „Ризоспастис“ и неговата исправна национална политика, на Петтиот конгрес на Партијата, како што веќе е изнесено погоре, КПГ била изложена на критика од претставникот на Коминтерната Винклер. Острицата на критиката била насочена против партиската политика по националното прашање, а конкретно по македонското. Таа била критикувана дека нејзината политика во тој поглед се одвивала во рамките на општите принципи. И недостасувала конкретност во работата, во борбата за секојдневните потреби на угнетената националност. Што е битно оваа критика била сосема оправдана. Меѓутоа, седно, Петтиот конгрес во донесената резолуција, во врска со националните малцинства, во точка 8 пак се задоволил само со општи декларации за „поткрепата и поддршката на национално-револуционерните организации, за запрепувањето на нивната организациона положба“, за „признавањето на правото на самоопределување до државно отцепување“ итн.³⁷⁾

Дури подоцна, по донесувањето на резолуцијата на Коминтерната во врска со македонската национална индивидуалност, односно резолуцијата на ЦК ВМРО(Об), се забележуваат промени. Тие доаѓаат до израз на Шестиот пленум на ЦК КПГ одржан во јуни 1934 година. На овој пленум искажани се критички зборови за активноста на Партијата меѓу малцинствата, која се сведувала само на „пароли за обединета и независна Македонија и Тракија“ и е побарано да се удри беспопштено

³⁵⁾ Заштитата на националните малцинства. Со Македонците во Македонија. Еден народ што е измачен од грчките андарты и бугарските комити. Како насилствено се грцизираат македонските населенија. *Rizospastis* od 24—25 noemvri 1932 god.

³⁶⁾ Ризоспастис меѓу Македонците. *Rizospastis* br. 760 od 18. X. 1933.

³⁷⁾ Револуционерниот подем и борбата против фашизмот. Резиме на V конгрес на КПГ врз извештајот за активноста на ЦК. *Rizospastis* br. 42/6978, od 24. IV 1934, str. 3.

по сфаќањата на извесни членови на Партијата дека не постои национално прашање, дека (Македонците) се погрчија како на пример, во Воден“.³⁸⁾

Тргнувајќи од оценките на Коминтерната за војната што се приближува и од потребата за зацврстувањето и развивањето на револуционерното движење, Шестиот пленум на КПГ во својата резолуција ѝ посветил одделно место на положбата во Западна Македонија, особено во Лерин и Костур, од кои се очекувало да „Одиграат решителна ролја во целиот развој на револуционерното движење“.³⁹⁾

Се презеле мерки да се напушти дотогашниот стил на работа, на високопарна политика и инцидентни акции за време на изборите. За активизирање и за конкретизација на политичката акција бил создаден ОК за Западна Македонија. Тоа овозможило, како што се вели во написот, да се скриши опортунизмот, да се донесе „план за работа меѓу малцинствата, кој за леринската организација е едно од најсериозните прашања, бидејќи мнозинството од населението се малцинства околу кои ќе се создаде масовно движење кое ќе игра решавачка улога во идната империјалистичка војна“. Истакнувајќи понатаму дека ваквата работа за старата организација била непозната, во написот се набележани и постигнатите резултати: „основањето партиски ќелии во некои македонски села (Котори, Желево, Екшу-Су итн.); истакнувањето пароли на 1 август на македонски јазик со македонски букви и први чекори за формирањето на малцинските групи“.⁴⁰⁾

Истакнувајќи ја потоа актуелноста на бројните прашања што го окупираа вниманието на Македонците во тој дел на Македонија: „училишта, јазик, слобода итн.“, во статијата се предупредува дека иако „селските ќелии имаат големо влијание меѓу бедните земјоделци“, Партијата не ќе постигне големи резултати ако не обрне внимание на наведените проблеми. Оттука при истакнувањето на непосредните задачи за решавање на прв план е истакната „организацијата на борбата на земјоделците и работниците против опортунизмот, следењето на работата на селските ќелии, „основањето групи на националните малцинства за секојдневна борба околу прашањата што ги интересираа Македонците (јазик, училишта, да престане теророт, слобода, независна Македонија итн.“)⁴¹⁾.

Шестиот пленум отворил простор не само во јавноста поцелосно да се изнесува политиката на денационализација и еко-

³⁸⁾ Марксистички вивлиотеки јуни 1934.

³⁹⁾ Kostas, Положбата и задачите на партиската организација на Лерин Komunistiki epiteorisi dekapetimero ikonomiko-politiko organo tis Kentrikis epitropis tu Komunistiku Komatos tis Elados, good. III, br. 23, Athina 1934, str. 32—36.

⁴⁰⁾ Исто.

⁴¹⁾ Исто.

номска експлоатација над Македонците во егејскиот дел на Македонија туку исто така и отпорот против таа политика во тој дел на земјата изразуван, како што се вели во една статија „на полето, во фабриките, штрајковите и акциите во Воден и Лерин, војската, школите во гимназиите и државниот-пансион“, како и програмските цели околу кои Партијата требало да ги мобилизира Македонците околу себе.

Положбата на Бугарската комунистичка партија во разгледуваниот период во Бугарија политички не се разликувала многу од таа на КПЈ. Јавната активност на Партијата била забранета. Сепак, Партијата имала силно влијание меѓу работните маси што се изразуvalo и во изборните успеси на Трудовиот блок. Партијата имала можност во соодветна форма јавно да ги изнесува своите гледишта на страниците на весникот „Ехо“, кој бил под нејзина контрола.

Во тој поглед БКП, верна на својата традиција, не му посетувала внимание на националното прашање. Тргувајќи од важечкото гледиште дека Бугарија е мононационална држава, без оглед на бројните национални малцинства, особено турското, македонското, грчкото итн., таа на националното прашање му пристапувала најчесто доктринерски. Се сметало дека е доволно ако се прифатат и пренесат важечките гледишта на Коминтерната по проблемот.

Се разбира тоа, пак, не значи дека таа не се интересирала за жешките балкански проблеми како што била борбата на македонскиот народ за национална афирмација, за слобода и независност. Напротив, таа била живо заинтересирана за него и тоа не како теоретско туку како сосем практично политичко прашање. Него го наметнувала, од една страна, борбата на македонскиот народ воопшто, односите со другите балкански комунистички партии по него, особено притисокот што го вршеле прогресивните делови од македонската емиграција во Бугарија и избеганите од острицата на врховистичкиот терор во пиринскиот дел на Македонија прогресивни активисти од македонското национално-револуционерно движење.

Под притисокот на сè посилената афирмација на македонскиот национален процес воопшто, а и во сопствената средина, гледиштето на БКП по суштината на македонскиот национален идентитет било во постојана еволуција, макар што декларативно таа го прифаќа и поддржува самобитниот национален интерес на Македонецот. И овде од триесеттите години постојано еволуираат сознанијата за тоа што претставува македонската национална самобитност. Тие гледишта наоѓаат свој одраз не само со молчеливото толерирање и поддржување во пишувањата на „Македонско знаме“, орган на Обласниот комитет на Обединетата во Бугарија, туку и на страниците на весникот „Ехо“ контролиран од Партијата.

Сепак и покрај овие очигледни факти и покрај тешката политичка положба во пиринскиот дел на Македонија, таа не стори многу да ја исползува погодната атмосфера во тој дел на Македонија, за ширење на базата на своето влијание врз јасно изразена национална основа. Така, на пример, според информациите од изворите на Коминтерната, додека во Бугарија на секои две села постоела по една партиска организација, дотогаш во Петричкиот округ таа положба била незавидна. Во директивното пишување во врска со работата на партиите во националните реони речено е дека слабата страна на која треба да се обрне особено внимание е нивната работа во „националните реони“: „Во Бугарија и Грција таа работа е послаба отколку во Романија и Југославија. Во Бугарија нема партиски организации во бугарскиот дел на Тракија и Македонија. Меѓутоа, почвата, особено меѓу Македонците, е повеќе од добра“.⁴²⁾

Меѓутоа, без оглед на ваквата положба БКП не само што не покажа иницијатива за навлегување меѓу македонските маси во тој дел на Македонија, туку и раководството на Обласниот комитет на ВМРО(Об) го задржа во Софија непосредно под своја контрола. Сигурно дека можат да се најдат многу елементи за неможност, придадената политичка атмосфера во пиринскиот дел на Македонија, таа да опстане и да дејствува таму. Но работата погледната од нејзината принципиелна страна, непостоењето барем на една искажана намера да се создадат услови таа да се премести на теренот итн., е само посебе доволно сите тие аргументи да отпаднат.

Од своја страна, како КПГ така и КПБ, иако во конкретната секојдневна политичка работа дадоа доста декларативен и не само таков материјал за поддржување на националните аспирации на Македонците, Партијата, како што тоа излегува од досега објавената архивска документација, ниту на еден свој форум од тоа време не го изнесе своето гледиште, својата политика. Одвај на Петтиот проширен пленум на БКП (т.с.), одржан во текот на јануари 1935 година во Софија, значи речиси девет до десет месеци по изнесувањето на становиштето на Коминтерната во врска со македонскиот национален индивидуалитет, меѓу другото, расправала и по ова прашање. Таа расправа најде место во точка б од петтиот дел на донесената резолуција „Најглавните задачи на Партијата“.

Откако на почетокот се констатира дека во „блиското и подалечното развивање на Бугарија важна ролја ќе игра македонското прашање“ и се истакнува дека акциите на владата

⁴²⁾ О организационом раду Компартија на Балкану (наставак) Билтен бр. 4. Архив на ИНИ, Скопје, кут 102, инв. бр. 3258, препис. Таа констатација наоѓа своја потврда и во резолуцијата на Петтиот пленум на БКП (т.с.), одржан во јануари 1935 година. Види Българската Комунистическа партия в резолюции и решения на конференциите и пленумите на ЦК, том. III, 1924—1944 г. София 1954, стр. 325.

против организацијата на михајловистите (станува збор за владата што дојде на власт во Бугарија по 19 мај 1934 год. б.м.) ѝ овозможуваат маневарски простор меѓу работниот народ во петричката област, дека тие мерки сепак се „удар против ослободителното револуционерно движење во Македонија, бидејќи се резултат на диктатот на странскиот империјализам и пред сè на Југославија во Резолуцијата се вели:

„При оваа положба на КП ѝ е должност да заземе таков однос за да можат широките слоеви на македонското население јасно да видат дека Комунистичката партија е единствената партија која вистински ја поддржува неговата борба за национално ослободување“. Нагатаму се вели дека протогеровистичкото предавство на паролата за слобода и независност на Македонија создаде многу погодни услови за КП што ќе ѝ овозможат да застане на чело „на македонската национално ослободителна борба, да ја придобие довербата на оние македонски маси кои досега го следеа Михајлов или Протогеров и да ја поврзе македонската револуционерна борба за ослободувањето на Македонија со општата борба на работниците и селаните против фашизмот во Бугарија и за работничко-селска влада“. Потоа се изразува потребата да се „заклучи единствен фронт со трудбениците во Македонија и нивните масовни организации (братства) под паролата за „правото на самоопределување на македонскиот народ до одделување, под паролата за обединета, слободна, независна Македонија. Партијата по можност најбрзо треба да се поврзе со петричката област, нешто што досега не успеала да го направи, да изгради таму патриотски организации и да осигури најширока помош на организациите и работата на ВМРО(Об)“.⁴³⁾

И покрај признавањето на направените пропусти во работата на Партијата во пиринскиот дел на Македонија и искажаните намери тоа да се исправи, како и да осигури „најширока помош на ВМРО(Об)“, и покрај неенергичното истакнување на паролата за „самоопределување на македонскиот народ“, овој дел од Резолуцијата на БКП е лишен од секакви практични оперативни цели и задачи за кои се чувствувало голема потреба во пиринскиот дел на Македонија и македонската емиграција во Бугарија.

Ако се има предвид авторитетот што го имала БКП во круговите на Коминтерната и левите струи во македонското национално-револуционерно движење во емиграцијата и тоа не само во Бугарија туку и надвор од Европа, тогаш ваквиот најблаго речено недефиниран однос на БКП во врска со борбата на македонскиот народ за ослободување и државно конституи-

⁴³⁾ БКП в резолуции и решения. . . т. III 1924—1944, София 1954, стр. 324/25.

рање внесувал конфузија и пасивност во нивните редови. Тоа влијаело нивните напори да се изразуваат во револуционерно фразерство лишено од секаква практична активност и тоа во еден период во кој се барало акција.

Коминтерната и ВМРО(Об)

Во својот интерес за соработка со македонското национално-револуционерно движење Коминтерната, може да се извлече заклучок, посебно внимание обрнала на Обединетата. Таа ја третира како единствен претставник на македонското национално-револуционерно движење во трите дела на Македонија. Се залага да ги обедини околу неа сите прогресивни сили во македонското национално движење поради што се труди да се изработи таква политичка програма во која ќе дојдат до израз изворните стремени на македонскиот народ, а со тоа ќе се создаде доволно широка база за обединување на сите чесни борци за национално и социјално ослободување и обединување на Македонија. Во периодот пред триесеттите години, иако се залагаше за обединета Македонија, сепак главната острица беше насочена кон кралска Југославија, кон нејзиното разбивање и во рамките на тоа не секогаш јасно дефинираното обединување на Македонија. Овој пат таа прави разлика во третирањето на положбата на македонскиот народ без оглед дали се наоѓа во рамките на Југославија, Грција или Бугарија. Тој е поробен, национално потиснат и според тоа треба да се поддржи неговата борба за ослободување и национално обединување.

„И угнетувањето на Македонците во петричкото подрачје од бугарските империјалисти во ништо не се разликува од угнетувањето на нивните македонски народни другари во Србија и Грција преку српските и грчките империјалисти, ќе напише „Балкан конресподент“, издаван со средствата на Коминтерната. Угнетувачката политика во окупираните подрачја е насекаде иста. Сродноста на јазикот тука не игра никаква улога. Таа ѝ служи само на македонската буржоазија за олеснување на нејзиното поврзување со империјалистите и за ограбување на населението. Нема сомневање во тоа дека целокупното работно население при слободни избори нема да се реши за империјалистите од Софија или Атина, туку за еден слободен Петрич и за едно обединување на целокупниот македонски народ. Најдобриот доказ за тоа се неброените жртви, кои населението од Петрич ги даде во неговата јуначка борба против угнетувачите и грабачите, бугарските империјалисти и нивниот апа-

рат, ВМРО (врховистичко-михајловистичко)⁴⁴⁾. На крајот од цитираната статија се вели дека ВМРО (Обединета) како програма си ставил во задача да „се борби за правото на самоопределување на населението од подрачјето на Петрич до полно одделување. Создавање на самостојна држава со обединување на сите други ослободени македонски области во една република на македонските работни и селски маси“⁴⁵⁾

Покрај тоа, Коминтерната сè посилно се ангажира во поддршката на аргументацијата за постоењето на македонската нација. Во своите изданија отвара широк простор за расјаснувањето на развојот и за конституирањето на македонската нација, на атрибутите што македонскиот народ го прават одделен национален субјект. Таа исто така, се ангажира за корегирање на допуштените грешки на организационен план во ширењето на Обединетата, за нејзино навлегување длабоко во работничките маси.

Во резолуцијата донсеена на споменатото советување во Коминтерната и потоа објавена како Резолуција на ЦК ВМРО (Об)⁴⁶⁾, наоѓаат доволно место сите тие елементи. Резолуцијата е поделена на три дела, кои би можеле да се дефинираат како идејнополитички, критички за дотогашната организациона активност на Обединетата и програмско-политички.

Првиот дел е поделен на пет точки. Откако во првата точка се истакнува дека поделбата на Македонија претставува извор за постојани конфликти меѓу трите балкански држави и средство за политиката на големите држави на Балканот, се изведува заклучокот дека во таквите околности „Македонија претставувала едно од огништата на идната империјалистичка војна“.

Основната поента на втората точка е дека „државите што ја владеат Македонија“ водат политика на „грабеж, ... жесток терор и национално угнетување“.

„Буржоазијата на владеачките нации на трите империјалистички држави меѓу кои е поделена Македонија се обидува да го прикрие националното угнетување, негирајќи ги националните особености на македонскиот народ и постоењето на македонската нација“.

„Грчките шовинисти тврдат дека месното словенско население во окупираната од нив Македонија се состои од Грци кои во текот на минатите векови биле словенизирани, и кои на-

⁴⁴⁾ Die Lage im Petritschgebiet (Bulgarisch. Mazedonien Balkan-Korespondenz, god. 3, br. 4, 25. III 1934 god. str. 43.

⁴⁵⁾ Исто, стр. 44.

⁴⁶⁾ Положението в Македония и задачите на ВМРО(Обединета) Една резолуција на ЦК на ВМРО(Об). Македонско дело, год. 8, бр. 185 април 1934 год. стр. 1/2.

силно треба да бидат „вратени“ во грчката култура со тоа што им се забранува да учат и зборуваат на својот мајчин јазик“.

Големосрпските шовинисти, силејќи се со присуството на српски елементи во јазикот на месното македонско население, го прогласуваат тоа население за едно од „племињата“ на југословенската нација и го подложуваат на присилно посрбување“.

„Бугарските шовинисти, експлоатирајќи го сродството на македонскиот јазик со бугарскиот, изјавуваат дека Македонците се Бугари и на овој начин настојуваат да го оправдаат завладувањето на Петричко и својата анексионистичка политика спрема цела Македонија“.

„ВМРО(Об), водејќи борба против раздробувањето на македонскиот народ и против сите форми на културно, социјално и економско угнетување, за национално ослободување и обединување на сите делови на Македонија, треба да ја разоткрие вистинската смисла на сите умувања што имаат за цел да им го одречат на Македонците карактерот на нација и да го спречи нивното навлегување во нејзините сопствени средини“.

Четвртата точка се однесува на разобличувањето на двете крила на десницата во македонското движење — михајловистичкото и протогеровистичкото.

Во петтата точка од првиот дел на Резолуцијата се нагласува дека борбата на македонскиот народ е „многу важен фактор“ поради што и „борбата за обединета и независна република на македонските работни места“ треба да биде дело и на работничката класа и селаните во Бугарија, Југославија и Грција, коишто се борат под раководството на класните организации на револуционерниот пролетаријат“.

Во вториот дел на Резолуцијата се критикуваат допуштениите организациони слабости во дотогашниот развој на ВМРО(Об).

Во третиот дел од Резолуцијата се фиксирани програмските задачи на ВМРО(Об).

Меѓу другото, во овој дел се вели: „ВМРО(Об) треба да стане масовна организација на трудбениците во Цела Македонија, раководејќи ги во борбата против нивното поробување од бугарската, српската и грчката буржоазија и земјопоседниците и нивните фашистички влади за национално ослободување и обединување“.

„ВМРО(Об) треба да ја организира и раководи секојдневната борба против секоја појава на национално угнетување, против секој вонреден закон, за правото на македонските маси да се служат со мајчин јазик во сите владини и општествени институции, слободно да се учат на него и да издаваат книги“.

Оваа борба против националното потисништво треба да биде тесно поврзано со борбата против целиот систем на политичкиот терор, економската и социјалната експлоатација, против даночните оптоварувања, против колонизацијата, против прогонувањето на македонските селани од нивната земја, за експропријација на земјата од купните сопственици и државата и за нејзината поделба меѓу селаните“.

„Во оваа борба главната парола на ВМРО(Об) треба да биде правото на македонскиот народ за самоопределување, вклучително до правото да се оддели од државите поробителки и да извојува обединета и независна република на македонските работни маси“.

Како што веќе е нагласено Коминтерната во текот на 1933/34 година сериозно се зафати повторно да ја засили и да ја афирмира ВМРО(Об), која, освен во Бугарија, беше западна во изолација. Таа се обиде на една политичка платформа, која беше ослободена од сите дилеми за националниот карактер на македонскиот народ, да ги обедини сите прогресивни сили во македонското национално револуционерно движење околу ВМРО(Об) и со тоа последнава да ја подигне на ниво на единствен репрезент на македонското национално-револуционерно движење во сите три дела на Македонија во тесна соработка со комунистичките партии. За таа цел во текот на 1934 година на планот на ширењето на организацијата ќе бидат преземени конкретни мерки, особено во егејскиот дел на Македонија. Во исто време преку „Македонско дело“ и „Балкански коресподент“ постојано ќе се доградува идејно-политичкиот, организациониот и националниот лик на Организацијата. Ќе се поведе решителна пропагандна борба во одбрана и афирмација на македонската самобитност. Во тој поглед внимание заслужува објавената статија „За македонската нација“ во два броја на весникот „Балкански коресподент“.

Се разбира, истакнувајќи ги сите овие елементи на интересот на Коминтерната кон запознавањето и афирмацијата на македонското национално-револуционерно движење во триесеттите години на овој век, ниту за момент не треба да се заборава дека сиот овој интерес беше анимиран од борбата на македонскиот народ за национално и социјално ослободување, која навлезе во последната фаза.

⁴⁷⁾ Исто. Подвлечено во оригиналот.